

Daniela Dzvoničková

Vzdělávání v oblasti anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie

Rozvoj anthroposofického vzdělávání v oblasti léčebné pedagogiky a sociální terapie v sobě zároveň zahrnuje historii vzniku a vývoje anthroposofických vzdělávacích organizací a anthroposofické léčebné pedagogiky samotné. Celý proces je podnícen a spjat s působením zakladatele anthroposofie Rudolfa Steinera a v současné době je rozvoj anthroposofického vzdělávání v oblasti léčebné pedagogiky spojen s centrem anthroposofického hnutí – Goetheanem, které je zároveň středobodem mezinárodní spolupráce.

Anthroposofická léčebná pedagogika

Anthroposofická léčebná pedagogika je obor vycházející z anthroposofie zahrnující výchovu, vzdělávání, diagnostiku a terapii dětí a mladistvých s určitým zdravotním či sociálním postižením na základě anthroposofického pohledu na člověka a jejím východiskem je důsledná mezioborová spolupráce pedagogiky, medicíny a sociálního elementu. Podstatou tohoto pohledu je vnímání člověka v jeho celistvosti jako tříčlánkovou bytost, tedy jednoty těla, duše a ducha. Prostřednictvím důkladné znalosti anthroposofické nauky o člověku a skrze přesné pozorovací schopnosti vede anthroposofická léčebná pedagogika k ucelenému poznání daného jednotlivce, které je východiskem pro zvolení pedagogicko - terapeutického postupu. Cílem takového postupu je vytvořit podmínky a podpořit procesy v tělesném, duševním i duchovním vývoji, které danému jedinci umožní maximálně rozvinout jeho potenciál. Její principy jsou využívány a uplatňovány v práci s dospělými jedinci s postižením, zde se však v anthroposofickém prostředí používá pojem „sociální terapie“.

Historie vzniku a rozvoje vzdělávání v oblasti anthroposofické léčebné pedagogiky

Dá se říci, že anthroposofické vzdělávání začalo v několika oblastech. V léčebně pedagogickém domě Lauenstein v Jeně, který byl silně spojen se sociálními otázkami a

tématy a ve kterém byl kladen důraz na život ve společenství. Avšak předtím než byl v Jeně Lauenstein založen, o děti se speciálními potřebami vyžadujícími speciální péči bylo pečováno v zařízení, které nyní představuje klinika v Arlesheimu (Klinicko-terapeutický institut založený doktorkou Itou Wegmanovou v roce 1921 v Arlesheimu u Domachu, dnes klinika Ity Wegmanové) - zde byla lékařská péče hlavním bodem působení na tyto děti. Dalším místem byla první waldorfská škola ve Stuttgartu, kde zdejší pedagogická iniciativa vedla k vytvoření speciální třídy pro děti, které měly problémy v běžných třídách, potřebovaly více času nebo alternativní metody pro zvládnání běžných školních dovedností. Těm, kteří tuto iniciativu nesli, poměrně brzy vyvstala otázka ohledně vzdělávání pro pracovníky poskytující podporu takovýmto dětem.

Ve dvacátých letech 19. století byl nabídnut pracovníkům Sonnenhofu - (léčebně pedagogický dům pro děti se speciálními potřebami) v Arlesheimu základ do tohoto vzdělávání a ve 30. letech už byly nabízeny kurzy trvající 10 měsíců. V daném historickém kontextu je důležité poznamenat, že v této době vzdělávání v oblasti anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie, poskytující profesní základ, bylo stále naprosto neznámé.

První seminář v léčebně pedagogické oblasti byl veden Rudolfem Steinerem v Curychu v roce 1924, bylo to ve stejném roce, ve kterém vedl Léčebně pedagogický kurz v Dornachu, jehož prostřednictvím načrtl výchozí obrysy anthroposofické léčebné pedagogiky, které byly účastníky ve své praxi nadále propracovány a rozvíjeny. V sérii přednášek, určených pro úzký okruh zájemců, jsou zmíněna témata jako nauka o člověku, obrazy nemocí, rozhovor o dítěti nebo postoje léčebného pedagoga. Steiner s velkým důrazem vysvětloval, že tyto děti nejsou méněcenné a že zkušenosti, které nasbírají v tomto životě, jsou důležité pro jejich další osudy a vývoj. Steiner zde sám poznamenává, že: *„Ten, kdo chce být vychovatelem postižených dětí, ten nikdy nekončí, pro toho je každé dítě vždy novým problémem, novým tajemstvím. Záleží pouze na tom, abychom se nechali bytostí dítěte vést. Pak přijdeme na to, co v jednotlivém případě dělat. Je to nepohodlná cesta, ale jedině taková práce je reálná. Proto záleží ve smyslu této duchovní vědy tak silně na tom, abychom právě jakožto vychovatelé pěstovali sebevýchovu v nejvyšším smyslu.“* (Steiner, 2004, s. 5). Kurzu se účastnili jak léčební pedagogové a učitelé, tak lékaři a svou práci zde opíral o stanovisko anthroposofického lékaře, v tomto případě Ity Wegmanové. V léčebně pedagogickém kurzu tak dal základ pro hnutí, do kterého nedlouho poté vstoupil také Karl König, a které je dnes

ve světě známé jako léčebná pedagogika na anthroposofickém základě, sociální terapie a hnutí camphillu.

Snahy o rozvoj vzdělávání byly přerušeny 2. světovou válkou, po válce však opět pokračovaly na dvou místech: v Sonnenhofu v Arlesheimu a v camphillské komunitě v Aberdeenu. První kurz v Sonnenhofu začal na jaře roku 1948 s dvanácti studenty.

O rok později se dvacet zájemců začalo vzdělávat ve skotském Aberdeenu navzdory velmi těžkým vnějším okolnostem a díky silné iniciativě Karla Königa. Když se ohlédneme nazpátek, musíme brát na vědomí, že téměř všichni účastníci vzdělávání byli ovlivněni událostmi války. Z tohoto důvodu umělecko - terapeutická část vzdělávání byla primárně zaměřena na emoční a duševní regeneraci účastníků. Vzdělávání bylo integrováno do denní práce - základní znalosti a dovednosti se studovaly ráno mezi 6. a 7. hodinou a další kurzy byly nabízeny v čase oběda a večer, přičemž účastníci, kteří byli zároveň pracovníky Camphillu, žili ve sdílených pokojích a dnešními slovy by se dalo říci, že povolání neposkytovalo téměř žádný „osobní“ čas.

Během let se kontext vzdělání rozšířil a stal se více strukturovaným., v 60. letech můžeme poukázat na rozdíl mezi základním vzděláním v různých anthroposofických zařízeních a ročním prohlubujícím studiem v Eckwalden Seminar, který byl mezitím vybudován. Později vznikl také seminář v Dornachu.

Anthroposofické hnutí pro léčebně pedagogické vzdělávání expandovalo velmi rychle v 70. a 80. letech a vedlo k založení mnoha nových institucí a později k vzdělávacím zařízením v různých zemích.

Dornach a mezinárodní spolupráce

Od svého vzniku se anthroposofické hnutí v oblasti anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie rozrostlo na celosvětovou síť s více než 700 centry v téměř 50 zemích. Jednotlivé země a specializované odborné obory jsou reprezentovány v rámci Konference pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii (Council for Curative Education and Social Therapy, Konferenz für Heilpädagogik und Sozialtherapie), která je součástí a spolupracuje s lékařskou sekci při Vysoké škole pro duchovní vědu v Goetheanu ve švýcarském Dornachu. Goetheanum je mezinárodní centrum anthroposofického hnutí, založené a navržené Rudolfem Steinerem v roce 1913. Dodnes slouží také jako sídlo celosvětové Všeobecné anthroposofické společnosti, sídlo Vysoké školy pro duchovní vědu, je

místem pro pěstování umění a dějištěm mnohostranných anthroposofických aktivit. Konference pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii je mezinárodní forum a propojuje iniciativy v oblasti anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie po celém světě. Jako kulatý stůl řídí zástupce téměř z 50 zemí světa a spolupracuje zde více než 530 léčebně pedagogických a sociálně terapeutických zařízení, 60 vzdělávacích zařízení, 30 spolků a sdružení a přibližně 35 vzdělávacích institucí. Orgánem Konference je Rada pro vzdělávání, která je tvořena deseti volenými členy.

Potřeba seskupit, zpřehlednit a zkonkretizovat aktivity hnutí vedla k vytvoření uskupení více než čtyřiceti středisek odborného vzdělávání ve více než třiceti zemích. Tato centra jsou spojena do mezinárodní sítě, která je zastoupena Mezinárodní vzdělávací skupinou Konference pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii při lékařské sekci v Goetheanu (The International Training Group of the Curative Education and Social Therapy Council in the Medical Section at the Goetheanum) založenou po mnoha přípravách a setkáních v roce 2002 v Kasselu jako závazné konsorcium pro všechna vzdělávací zařízení. International Training Group reprezentuje společenství vzdělávacích zařízení v oblasti léčebné pedagogiky, sociální terapie, spřízněných profesí a národních asociací zodpovědných za otázky ohledně vzdělávání.

Padesát až šedesát členů se každoročně setkává v Kasselu po více než 20 let, aby společně diskutovali nad otázkami vzdělávacího procesu. Každý rok je zvoleno téma, které je probíráno v rámci přednášek, pracovních skupin a uměleckých workshopů. Setkání je připravováno Vzdělávací radou (Training Council, Ausbildungsrat) volenou mezinárodní vzdělávací skupinou (International Training Group) každé 4 roky.

Členové vzdělávacího kruhu jsou leckdy ohromeni, jak jsou jednotlivá vzdělávací zařízení schopná realizovat své úkoly dokonce i s velmi těžkými ekonomickými a společenskými podmínkami a s jakým nadšením tuto zodpovědnost nesou. Od členů je očekávaná pravidelná účast na setkáních v Kasselu a aktivní spolupráce.

Tato mezinárodní vzdělávací skupina nabízí širokou škálu odborně vzdělávacích přípravných programů a programů pro další vzdělávání různé úrovně, od prakticky zaměřených pracovních kurzů až po akademická - univerzitní studia.

Na svém každoročním zasedání se členové Mezinárodního vzdělávání také zaměřují na další rozvoj základů a metod, diskutují nad otázkami ohledně kvality vzdělávání a výzkumu v oblasti vzdělávání a iniciují rozvoj nových projektů. Mezinárodní vzdělávací

skupina vyvinula a zavedla metodologii a postup pro akreditaci anthroposofických odborně vzdělávacích středisek, která je prováděna volenou skupinou pro posuzování akreditací (Recognition Group). Rozvíjející se mezinárodní výměna zkušeností zaručuje, že velmi různorodé programy odborného vzdělávání si jsou vědomy jeden druhého a že pracují na společných principech. Jejich spolupráce podporuje další rozvoj odborného vzdělávání odlišných kultur se společným duchovním a metodologickým základem. Vzájemné obohacení a rozšiřování vizí mezi jednotlivými členy International Training Group přispívá k sociální a kulturní celosvětové snaze o rozvoj anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie.

Léčebná pedagogika v České republice

Léčebná pedagogika je obor, který však v České republice v porovnání s jinými zeměmi není tak rozšířen a jako samostatný obor není státem uznán. V anglicky mluvících zemích Evropy a také v USA se obor nazývá Curative Education, v Německu a Rakousku Heilpädagogik nebo Rehabilitationspädagogik, ve Švýcarsku Heil- und Sonderpädagogik, v Lucembursku a frankofonních zemích Pédagogie curative, na Slovensku léčebná pedagogika a dále se vyučuje se na univerzitách v Maďarsku, Belgii a Nizozemí. Otázka vzdělávání v rámci anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie je tedy v České republice o to komplikovanější, že obor léčebná pedagogika zde není státem uznán, tudíž otázka akreditace anthroposoficky orientovaných organizací je v tomto ohledu ještě složitější než v zemích, kde tento obor akreditovaný je. S touto problematikou samozřejmě souvisí i síť poskytovaných sociálních služeb a otázka legislativy.

Mezinárodní kontext vzdělávání v oblasti antroposofické léčebné pedagogiky

Nutné je tedy zdůraznit, že vzdělávání v oblasti anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie (Anthroposophical Curative Education and Social Therapy) představuje celosvětové hnutí. Každá organizace poskytující odborné vzdělávání v oblasti anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie je zakotvena v určité kulturní, sociální a politické scéně, takže úkoly a výzvy související s rozvojem této oblasti se liší v místních kontextech a odráží se také v rozmanitosti požadavků na programy odborného vzdělávání, přičemž nové oblasti a možnosti se nadále rozvíjejí.

Během rozvoje vzdělávání vyplynulo, že podmínky pro anthroposoficky orientovaná vzdělávací zařízení v jednotlivých zemích nemohou být zcela různorodé. V mnoha zemích

jsou vzdělávací centra akceptována jako součást vysokoškolského vzdělávání a vysokoškolské diplomy jsou oficiálně uznané. Toto oficiální uznání je samozřejmě svázáno do směrnicemi týkajícími se podmínek přijetí uchazečů, zkoušek, certifikátů a dokonce obsahu, ale anthroposofický základ v některých zemích našel dostatek prostoru i s těmito omezeními. V zemích bez této léčebně pedagogické tradice jednotlivé organizace často dělají, dalo by se říci, pionýrskou práci v kontrastu s organizacemi integrovanými do státem uznaného vzdělávacího procesu. Tyto "pionýrské" organizace nejsou státem finančně podporovány.

Odborné vzdělávání v oblasti anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie umožňuje studentům v rámci vzdělávání nabídnout kvalitní pomoc a podporu osobám ve složitých životních situacích založenou na porozumění lidské bytosti tak, jak ji představoval Rudolf Steiner. Podle tohoto smýšlení má každý člověk duchovní podstatu, která je nepoškozená a nedotknutelná a vývojové poruchy a postižení se mohou vyskytnout v případě, že psychologické, fyzické nebo sociální výzvy stojí v cestě individuální seberealizace daného jedince. Odborné vzdělávací programy v oblasti anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie tak umožňují studentům podporovat osoby se zdravotním postižením při jejich celkové seberealizaci. Tato anthroposofická zařízení po celém světě spojuje jejich základní pohled na člověka, který vychází z anthroposofie a mezinárodní síť jednotlivých organizací, které usilují o zavedení společných zásad pro profesní a odbornou přípravu.

Každé odborné vzdělávací středisko je zakotveno na regionální a národní vzdělávací rovině a usiluje o vytvoření sítě s dalšími iniciativami a místy v praktikování a vzdělávání v oblasti anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie. Úloha odborných vzdělávacích středisek se neomezuje pouze na poskytování znalostí a metod, ale obsahuje komplexní vzdělávací mandát, který zahrnuje aktivní zapojení studentů, mentorů a praktických školitelů. Terénní praxe je pak nedílnou součástí vzdělávacího procesu.

Akademie sociálního umění Tabor

Akademie sociálního umění Tabor je nejstarší organizací v ČR, která nabízí vzdělávání v oblasti anthroposofické léčebné pedagogiky, umělecké a sociální terapie. Akademie je akreditována od roku 2007 [Konferencí pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii \(KHS\)](#), která je součástí Lékařské sekce při Svobodné vysoké škole pro duchovní vědu v Goetheanu ve švýcarském Dornachu a v prosinci 2012 byla Akademie Tabor těmito

institucemi nově akreditována. Touto akreditací se tak řadí do sítě anthroposofických vzdělávacích organizací spolupracujících s Goetheanem. Předsedkyně Asociace pro léčebnou pedagogiku, uměleckou a sociální terapii v ČR Anežka Janátová byla 10 let členem Rady pro vzdělávání při Konferenci pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii.

Akademie je zároveň členem International Training Group, která se každoročně schází v Kasselu a s ostatními státy tak spolupracuje nad otázkami ohledně anthroposofického léčebně - pedagogického vzdělávání.

Prostřednictvím Asociace pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii je Akademie členem [ECCE](#), Evropské rady pro léčebnou pedagogiku a sociální terapii se sídlem v Holandsku. ECCE hájí zájmy anthroposofické léčebné pedagogiky a sociálně umělecké terapie na úrovni EU.

Mezinárodní síť vzdělávacích organizací usiluje o rozvoj anthroposofické léčebné pedagogiky a sociální terapie a o vytvoření vhodných podmínek a pravidel pro vzdělávání v této oblasti, přičemž některé instituce v jednotlivých státech dosáhly integrace do státního systému vzdělávání, zároveň však jde o to, aby se tento impuls nadále vyvíjel ve smyslu myšlenek a učení Rudolfa Steinera, takže otázka zavedení obecně platných principů v této oblasti je ještě složitější i v souvislosti s dnešní dobou a kulturní rozmanitostí. Nesmíme však zapomínat, že jednou z hlavních idejí při práci v sociální oblasti a nejen v ní je vychovávat a vzdělávat takovým způsobem, aby člověk vyvíjel svou osobnost a svou osobností mohl působit na druhé.

Akademie sociálního umění Tabor usiluje o to, aby lidé pracovali na rozvoji své osobnosti, našli a rozvíjeli své přednosti a schopnosti a s otázkami "Kdo jsem, odkud jdu a kam kráčím" vědomě dospěli ke svému životnímu úkolu a v sociální, výchovné a vzdělávací oblasti působili na rozvoj, výchovu, vzdělání a hledání úkolu těch druhých. Výchova je v tomto smyslu tím nejtěžším uměním a k tomu patří i nutná sebevýchova. Tato nutná sebevýchova souvisí se vzdělávacím procesem, jelikož bez vlastního sebepoznání a sebevýchovy se těžko usiluje o sebevýchovu druhých právě v souvislosti s tím, že každý člověk je jedinečný a odvolávat se na obecně platné principy a pravidla, která za každých okolností fungují, je v sociální rovině nedostačující. Výchova a vzdělávání tak vyžaduje mnohem hlubší pohled a v tomto smyslu titul a diplom, který je od státu pro realizaci profese v mnoha případech nutný, však nutně nezaručuje naplnění základní ideje anthroposofického impulsu ve vzdělávání v oblasti léčebné pedagogiky a sociální terapie.

Akademie spolupracuje s dalšími anthroposofickými institucemi a nadále zde přijíždějí přednášet i zahraniční lektori, většinou pracovníci anthroposofických zařízení.

V současné době Akademie navázala kontakty s italskou školou Scuola di Luca a s maďarskou uměleckou školou Napút, která výhledově usiluje o bližší spolupráci i v otázkách týkajících se střední Evropy.

Vzájemná spolupráce anthroposoficky orientovaných zařízení je jednou z možných a důležitých cest, jak nadále anthroposofickou léčebnou pedagogiku rozvíjet. Anthroposofické vzdělávání samozřejmě usiluje o rozvoj a o hledání možností být přístupné nejširší společnosti. Je však důležité si uvědomit, že v proudu dalšího utváření a rozvoje tohoto vzdělávání, které by i v dnešní době mělo neustále vycházet z anthroposofie Rudolfa Steinera, jsou lidé stojící za těmito myšlenkami a ne legislativní nařízení, která by určovala ideje a směr tohoto vzdělávání.